

GÖTEBORGS UNIVERSITET
PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN

**Juridiska beslutsfattares bedömningar av förskolebarns
utsagor**

Tomas Berglund

Självständigt arbete 15 poäng
Kandidatuppsats
PX1500
Höstterminen 2019

Handledare: Emelie Ernberg

Juridiska beslutsfattares bedömningar av förskolebarns utsagor

Tomas Berglund

Sammanfattning. I en experimentell studie undersöktes nämndemäns förmåga att identifiera en sann respektive falsk utsaga av ett förskolebarn (4–6 år) och hur de i bedömningen förhöll sig till Högsta domstolens kriterier för bedömningar av barns vittnesmål. Nämndemän ($N = 288$) fick via en webbaserad enkät uppskatta sanningshalten i en sann eller falsk utsaga från ett förskolebarn. Deltagarna skiljde sig inte åt i bedömningen av sanningshalten i utsagan och tenderade i stor utsträckning att tro på både den sanna och falska utsagan. Deltagarna som trodde att barnets utsaga var sann skattade utsagan i linje med Högsta domstolens kriterier för vad som kännetecknar en sann utsaga. Tillämpningen av Högsta domstolens kriterier i förhållande till alternativa metoder diskuteras.

Har du någon gång lyssnat på en person som berättar om en händelse och efterhand känt att något inte stämmer, att berättelsen förmodligen inte är sann? Berättaren verkar plötsligt inte trovärdig, berättelsen känns överdriven och du kommer fram till att personen ljuger. Varför har du helt plötsligt dragit denna slutsats? Många av oss skulle nog anse sig kunna se eller “känna igen” när en person ljuger. Osammanhängande tal, tonläge, nervositet, brist på ögonkontakt och svårigheter att sitta still brukar associeras som typiska kännetecken för vad många tolkar som att någon ljuger eller försöker dölja något (Anderson, DePaulo, Ansfeld, Tickle & Green, 1999; Granhag, Andersson, Strömwall & Hartwig, 2004). Människor använder sig av heuristiker, stereotypa uppfattningar och tidigare livserfarenheter dagligen för att läsa av personer i sin omgivning och hantera olika sociala situationer såsom att försöka identifiera vem som talar sanning och vem som ljuger (Sabourin, 2007). Därför är heuristiker och stereotypa uppfattningar också svåra att koppla bort och bortse från eftersom de i sin tur bygger på den generella erfarenheten av vad det innebär att vara människa (Burgoon, Blair & Strom, 2008). I vardagliga sammanhang leder vanligtvis en missbedömning av om någon ljuger eller talar sanning inte till katastrofala följder. Inom vissa yrkesgrupper och samhällsfunktioner såsom polisen, domstolen eller rättsväsendet i stort ställs dock förmågan att kunna skilja på lögn och sanning mer på sin spets.

Denna studie har som syfte att undersöka juridiska beslutsfattares förmåga att identifiera en sann respektive falsk utsaga då den berättas av ett barn i förskoleåldern (4–6 år). I många typer av rättsfall, i synnerhet då man misstänker att ett barn har blivit utsatt för sexuella eller fysiska övergrepp, är bristen på vittnen ofta påtaglig och barnets utsaga kan många gånger utgöra den huvudsakliga bevisningen (Brewer, Rowe & Brewer, 1997; Myers, Redlich, Goodman, Prizmich & Imwinkelried, 1999; Ernberg, Magnusson, Landström & Tidefors, 2018). Under huvudförhandlingen ställs barnets ord ofta mot den åtalades vilket leder fram till det kritiska moment då rättsväsendets aktörer i bevisvärderingen ska bedöma respektive parts utsaga.

Forskning om lögn detektion har visat att människor utan någon form av hjälpmedel eller övrig stödbevisning har svårt att vid enskilda bedömningar avgöra om en person ljuger eller talar sanning. Flertalet studier har visat att vår förmåga att skilja på sanna och falska utsagor inte är mycket bättre än slumpen (Bond & DePaulo, 2006). Anledningen till att vår förmåga att identifiera en lögn tycks vara så begränsad tror man till största del beror på att människor överlag har en missuppfattning kring vad som kännetecknar en sann respektive falsk utsaga. Exempelvis har flertalet studier undersökt människors förmåga att kunna skilja lögn från

sanning genom att läsa av kroppsspråk. Sammantaget visar denna forskning att icke-verbala signaler (t.ex. att undvika ögonkontakt) inte är särskilt bra ledtrådar för att bedöma om en person ljuger eller talar sanning (Bogaard, Meijer, Vrij & Merckelbach, 2016; Vrij, 2018). Studier visar att såväl lekmän som poliser kan bära på felaktiga, stereotypa uppfattningar kring vilka icke-verbala signaler som sammankopplas till om en person ljuger (DePaulo, Lindsay, Malone, Muhlenbruck, Charlton & Cooper, 2003). De flesta tolkar exempelvis typiska beteenden för nervositet, såsom brist på ögonkontakt, svårighet att sitta still, osammanhängande tal och svettningar som tecken på att någon ljuger, medan forskning visat på att nervositet inte är en tillförlitlig ledtråd för att skilja mellan sanning och lögn (Taylor & Hick, 2007). Genom att titta på en persons kroppsspråk kan vi alltså inte på ett tillförlitligt vis skilja mellan lögn och sanning, åtminstone inte genom att studera de stereotypa kännetecknen som nämnts ovan.

Trots detta har människor överlag en positiv uppfattning av sin förmåga att upptäcka en lögnare. Studier som undersökt hur självsäkra människor känner sig i bedömningen om en person talar sanning eller ljuger har visat att de flesta överskattar sin förmåga (Klaver, Lee, Spidel & Hart, 2009; Masip, Garrido & Herrero, 2006). Den generella uppfattningen att vi besitter kunskapen att upptäcka en lögnare går därmed inte i linje med den vetenskapligt fastställda förmågan att lyckas skilja en sann utsaga från en falsk, som i upprepade studier fastställts till 54 % (Bond & DePaulo, 2006). Vi är således inte märkbart bättre än slumpen på att kunna identifiera vem som talar sanning och vem som ljuger. Människors oförmåga i att kunna identifiera en sann respektive falsk utsaga har också visat sig gälla i bedömningen av barns utsagor och korrekthetsgraden sträcker sig även för dessa bedömningar till endast 54 % (Gongola, Scurich & Quas, 2017). Vuxna har även visat sig ha en benägenhet att till en övervägande del tro på att ett barns berättelse är sann - ett fenomen som inom psykologisk forskning vanligtvis förklaras med begreppet *sanningsbias* (på engelska; ”*truth bias*”; Street & Masip, 2015). *Sanningsbias*, tendensen att människor överlag vill tro på att andra talar sanning hellre än ljuger, har visat sig gälla framförallt i ett initialt skede i bedömningar av om en utsaga är sann eller falsk. Vuxna har en benägenhet att i synnerhet uppvisa *sanningsbias* mot barn som står dem nära (Evans, Bender & Lee, 2016).

Barn börjar i sin tur förstå innebörden av vad en lögn är redan under förskoleåldern och använder under denna utvecklingsperiod till största del lögner för att undslippa någon form av bestraffning (Talwar & Crossman, 2012). Studier har visat att barn redan vid tre års ålder är kapabla till att använda sig av lögn och att undanhålla sanningen (Gongola m.fl., 2017). Jämfört med vuxna har dock förskolebarn begränsad kognitiv kapacitet och forskning kring barns lögner har visat att ett barns förmåga att ljuga samt att kunna upprätthålla en lögn ökar i takt med barnets ålder och kognitiva utveckling (Talwar & Crossman, 2012). Detta beror delvis på att det är mer kognitivt påfrestande att ljuga än att tala sanning (Vrij, 2015). Att under exempelvis ett förhör eller en utfrågning hålla fast vid en osann utsaga är därför mer kognitivt ansträngande än att hålla fast vid en sann. Även om vuxna vid inledande, hastiga bedömningar har svårt att upptäcka barns lögner så har barn, på grund av sin begränsade kognitiva kapacitet, svårare att upprätthålla lögnen när den ifrågasätts och ställs inför granskning (Talwar & Crossman, 2012). En vuxen kan därmed lättare upptäcka ett barns lögn genom att ställa rätt frågor som gör att lögnen ”brister” och ju yngre ett barn är desto bättre är vuxna på att upptäcka om barnet ljuger (Gongola m.fl., 2017). I vissa fall kan barn även ljuga utan att ha för avsikt att missleda. I rättsliga sammanhang kan barn oavsiktligt lämna falska utsagor, till exempel som ett resultat av social påverkan från en vuxen som använt sig av ledande frågor (Blandón-Gitlin & Pezdek, 2009).

Sammanfattningsvis visar forskningen att människor tenderar att ha svårt för att upptäcka lögner i situationer där det saknas övrig utredningsinformation. Olika verktyg har genom åren tagits fram för att bedöma tillförlitligheten i utsagor genom att analysera *innehållet* i en utsaga istället för icke-verbala signaler (t.ex. kroppsspråk). De metoder som det forskats

mest på är Criteria-based content analysis (CBCA) och Reality monitoring (RM). CBCA utvecklades ursprungligen i Tyskland av Uno Undeutsch och Friedrich Arntzen med det huvudsakliga syftet att utvärdera utsagor av barn som misstänktes blivit utsatta för sexuella övergrepp (Steller & Koehnken, 1989). CBCA är i sig en av fyra delar i Statement validity assessment (SVA) som i Tyskland är det vanligaste verktyget för att analysera barns utsagor (Hauch, Sporer, Masip, Blandón-Gitlin, 2017). CBCA utgör den utsageanalytiska delen av SVA och bygger på 19 kriterier vilka en utsaga ska bedömas utifrån. Tanken med tekniken är att dessa kriterier förekommer mer frekvent i en utsaga som berättas från minnet jämfört med en som är påhittad (Undeutsch, 1982). För att få använda sig av och utföra en SVA-analys krävs både övning och utbildning. En annan metod som också varit av intresse inom forskningen för att särskilja sanna från falska utsagor genom att analysera utsagans innehåll är Reality monitoring (RM). RM utvecklades av Marcia Johnson med syftet att kunna skilja egna minnen av upplevda händelser från upplevelser som skapats i fantasin (Johnson & Raye, 1981). Grundidén med tekniken är att vi processar upplevda och fantiserade händelser på olika sätt. RM vidareutvecklades under början av 1990-talet då man insåg att tekniken även kunde användas för att skilja på sanna och falska utsagor (Alonso-Quecuty, 1992). Med hjälp av CBCA och RM kan bedömare skilja på sanna och falska utsagor med en 70% korrekthetsgrad (Oberlander, Naefgen, Koppehele-Gossel, Quinten, Banse & Schmidt, 2016).

Trots den forskning som bedrivits för att fastställa metodernas förmåga att särskilja sanna och falska utsagor har varken RM eller CBCA fått någon större spridning i svenska domstolar. I Sverige finns istället ett antal vägledande prejudikat för hur utsagor bör bedömas. Dessa kriterier har utvecklats och sammanställts av Högsta domstolen (HD) utifrån tidigare avgöranden (NJA 2017 s. 316, NJA 2010 s. 671). I Sverige råder fri bevisvärdering men Högsta domstolens prejudikat, som exempelvis NJA 2010 s. 671 och NJA 2017 s. 316, är något som underinstanserna (Tingsrätter och Hovrätter) bör utgå ifrån i bedömningen av en utsaga. Se tabell 1 för en sammanställning av kriterierna i NJA 2010 s. 671 för hur en utsaga bör bedömas.

Att en utsaga bör vara *fri från konstansbrister* var ett av kriterierna i NJA 2010 s. 617, men togs bort i NJA 2017 s. 316 då det saknas stöd för att konstansbrister är ett kännetecken på bristande tillförlitlighet. Istället betonade HD i detta prejudikat att kriterierna *klar, lång* och *detaljrik* var indikatorer för sanna utsagor. I tillägg till kriterierna ges i NJA 2017 s. 316 även förtydligandet "...Däremot är det många gånger svårt att bedöma utsagan med ledning av det allmänna intryck som målsäganden ger eller av icke-verbala faktorer i övrigt...". Kriterierna kan ses som riktlinjer för vad juridiska beslutsfattare kan och bör gå efter i sin bedömning av en utsaga. Forskningen kring dessa kriterier har dock varit begränsad och till skillnad från SVA/CBCA och RM, som ger en drygt 70 % förmåga att kunna skilja en sann utsaga från en falsk, finns i nuläget inga motsvarande siffror framtagna för HD:s kriterier (Vrij, 2008; Willén & Strömwall 2012). Däremot överlappar flera av HD:s kriterier med vetenskapligt förankrade kriterier i CBCA och RM, till exempel att en sann utsaga ofta är längre och mer detaljrik jämfört med en falsk (Vrij, 2008). I vilken mån rättsväsendets aktörer förstår, tolkar och använder sig av HD:s kriterier på ett konsekvent sätt är ännu inte klarlagt. Det finns till skillnad från SVA/CBCA ingen detaljerad förklaring till hur HD:s kriterier ska tolkas och tillämpningen av dem kan skifta från fall till fall (Willén & Strömwall, 2012). Ernberg m.fl. (2018) visade till exempel att flera olika kriterier från NJA 2010 s. 671 användes i både tingsrätt och hovrätt för bedömningar av förskolebarns utsagor och vittnesmål. Det mest tillämpade kriteriet under domstolsförhandlingar handlade om ifall utsagan var *rik på detaljer*. Att kriterierna används i bedömningen av förskolebarns vittnesmål menar Ernberg m.fl. (2018) kan vara problematiskt eftersom flera av kriterierna inte överensstämmer med psykologisk kunskap kring små barns kognitiva kapacitet och förmåga att vittna. Förskolebarns sanna utsagor är exempelvis sällan långa eller rika på detaljer och barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp utelämnar ofta detaljer som rör själva övergreppet (Ernberg, Tidefors & Landström, 2016).

Tabell 1.

Högsta domstolens kriterier från NJA 2010 s. 671

Utsagan bör vara:	Utsagan bör vara fri från:
<i>Klar</i>	<i>Felaktigheter</i>
<i>Lång</i>	<i>Motsägelser</i>
<i>Levande</i>	<i>Överdrifter</i>
<i>Logisk</i>	<i>Svårförklarliga moment</i>
<i>Rik på detaljer</i>	<i>Konstansbrister (borttaget i NJA 2017 s. 316)</i>

Kriterierna och prejudikaten som kommer från HD är tänkta att användas av tingsrätt och hovrätt. I Sverige består tingsrätterna av tre nämndemän och en juristdomare och hovrätterna av två nämndemän och tre juristdomare. Nämndemännen har som uppgift att i domstol döma i olika mål och ärenden. Domaren leder överläggningen efter huvudförhandling, men nämndemännen har lika röstkraft som domaren. Nämndemän röstar i samtliga av domstolens avgöranden och de har även rätt att reservera sig mot ett beslut eller en dom (Domstolsverket, 2019). Nämndemäns beslut i fråga om bevisvärderingen leder således till viktiga konsekvenser när det kommer till hur utsagor ska bedömas under en huvudförhandling i domstol. Det gäller för de inblandade i specifika fall men också för rättsväsendet som fungerande och reliabel samhällsfunktion.

Med hänsyn till nämndemäns roll vid huvudförhandlingar i brottmål, deras ansvar vad gäller bevisvärdering vid bedömningen av personers utsagor, samt ovan nämnda forskningsresultat har jag i den här studien valt att undersöka svenska nämndemäns förmåga att kunna identifiera förskolebarns sanna respektive falska utsagor då de berättas i en situation liknande ett polisförhör. Studiens deltagare är nämndemän anställda vid svenska tingsrätter vilka tillfrågades att läsa ett utdrag från en intervju med ett barn i förskoleåldern (4–6 år). Hälften av deltagarna fick läsa en sann utsaga och hälften fick läsa en falsk. Efteråt fick de svara på en rad frågor om hur de bedömde sanningshalten i utsagan. Syftet med studien är att undersöka 1) om de nämndemän som läste en falsk utsaga kunde identifiera denna som falsk och om de nämndemän som fick läsa sann utsaga kunde identifiera denna som sann; 2) om det var någon skillnad i hur de nämndemän som läste den sanna utsagan uppskattade att den uppfyllde HD:s kriterier, jämfört med de som läste den falska utsagan; 3) om det var någon skillnad i hur de nämndemän som bedömde att de läste en sann utsaga skattade att utsagan uppfyllde HD:s kriterier, jämfört med de som bedömde att de läste en falsk utsaga. Baserat på tidigare studier kring *sanningsbias* (O'Connor, Lyon & Evans, 2019) prediceras även; 4) att fler deltagare kommer att bedöma utsagan som sann än falsk oavsett sanningshalt.

Metod

Deltagare

I studien deltog 288 svenska nämndemän som vid tiden då studien genomfördes (hösten 2019) arbetade vid någon av Sveriges tingsrätter. Antalet år som deltagarna varit verksamma som nämndemän varierade från 3 månader till 52 år ($M = 8,6$, $s = 8,2$). Antalet barnförhör som nämndemännen själva uppskattade att de tagit del av varierade från 0 - 100 ($M = 5,4$, $s = 10,2$). Deltagarnas ålder och kön kom inte med i studien på grund av ett tekniskt fel som skedde då webbenkäten distribuerades. Det var 420 deltagare som öppnade enkäten och 414 deltagare som gav sitt samtycke till att delta i studien. Av dessa var det 288 deltagare som slutförde enkäten.

Instrument

Information till deltagarna. Datainsamlingen genomfördes via en webbaserad enkätundersökning. Deltagarna i studien randomiserades till en av två grupper som antingen fick läsa en sann utsaga ($n = 145$) eller en falsk utsaga ($n = 141$). I enkätens introduktion informerades deltagarna om att medverka i studien var frivillig, att svaren skulle behandlas på gruppnivå samt att deltagarna när som helst kunde välja att avbryta sin medverkan. Vidare redogjordes för att deltagarnas svar ej skulle behandlas av någon obehörig och att enkäten låg till grund för min kandidatuppsats i psykologi. Enkäten inleddes med en beskrivning av dess uppbyggnad, det övergripande syftet med arbetet samt att målgruppen för studien var svenska nämndemän. Deltagarna informerades om att studien undersökte juridiska beslutfattares bedömningar av barns utsagor och att enkäten bestod av ett utdrag ur en intervju med ett barn i förskoleåldern. Deltagarna informerades även om att intervjun de skulle få läsa är hämtad från ett större, pågående forskningsprojekt på Psykologiska Institutionen vid Göteborgs universitet. I detta projekt hade en forskningsassistent utklädd till karaktären Pia Pirat besökt olika förskolor runt om Göteborg. Barnen på dessa förskolor fick en kort tid efter besöket komma till Psykologiska Institutionen där de blev intervjuade om mötet med Pia Pirat. Både barn som hade träffat Pia Pirat och barn som inte hade träffat Pia Pirat blev intervjuade som om de hade träffat henne. Det huvudsakliga syftet med detta större, pågående projektet som intervjun är hämtad från är att undersöka en ny teknik som utvecklats för förhör av förskolebarn. Det är ett utdrag från dessa intervjuer som deltagarna i föreliggande studie fick läsa. Syftet med att använda dessa intervjuer var för att kunna kontrollera om barnet gav en sann eller falsk utsaga. Samtliga deltagare var tvungna att först ge sitt samtycke till att medverka i studien för att kunna komma vidare i enkäten. Forskningsprojektet har blivit etikprövat och ansvarig forskare för projektet är Sara Landström.

Stimuli material. Deltagarna informerades om att texten de skulle få läsa var ett utdrag från ett pågående forskningsprojekt på Psykologiska institutionen vid Göteborgs Universitet där ett barn i förskoleåldern (4–6 år gammalt) blivit intervjuad om Pia Pirat. De fick veta att barnets förskola en kort tid innan intervjun fått besök av karaktären Pia Pirat och att barnet som blir intervjuat kan ha varit med om att Pia Pirat besökte hans förskola, men det kan också varit så att barnet inte var med när Pia Pirat besökte förskolan. Deltagarnas uppgift innebar att, utifrån barnets utsaga, bedöma om de trodde att barnet hade träffat Pia Pirat eller inte, samt besvara ett antal frågor om hur de uppfattade barnets utsaga. I nästa steg av enkäten randomiserades deltagarna till två grupper, sann utsaga ($n = 145$) och falsk utsaga ($n = 141$), som fick läsa varsitt utdrag från två olika intervjuer med två olika barn. De två intervjuerna hade kodats av en forskningsassistent vid Göteborgs Universitet som visade på att både den sanna och falska

utsagan matchade varandra i längd och antalet detaljer som barnet gav i intervjun om Pia Pirat. Båda intervjuerna bygger på ett standardiserat intervjuprotokoll innehållande frågor om Pia Pirat, som liknar den typ av förhör som nämndemän tar del av i sitt arbete (se bilaga 1 där utsaga 1 är sann och utsaga 2 är falsk).

Frågebatteri. I båda intervjuerna ställdes frågor till barnet om Pia Pirat, bland annat om hen hade träffat Pia Pirat och om hen kunde berätta om mötet. Barnen hävdade i båda intervjuerna att hen har träffat Pia Pirat och gav detaljer om vad som skedde vid mötet samt hur Pia Pirat såg ut. Efter att deltagarna tagit del av barnets utsaga fick de besvara ett antal frågor. Deltagarna ombads först skatta sanningshalten i barnets utsaga i två frågor: (1) *“Om Du var tvungen att välja, tror Du att barnet har träffat Pia Pirat?”*, (2) *“I vilken utsträckning tror Du att barnet talar sanning när hen berättar att hen har träffat Pia Pirat?”*. På (1) ombads deltagarna svara antingen *ja* eller *nej* och på (2) fick deltagarna svara utifrån en sjustegs Likertskala som sträckte sig mellan: *1 - I mycket låg utsträckning* till *7 - I mycket hög utsträckning*. Deltagarna fick sedan skatta barnets utsaga utifrån HD:s kriterier för vad som kännetecknar en sann utsaga (NJA 2010 s. 671). De två frågorna i enkäten som behandlade dessa kriterier löd: *“I vilken utsträckning anser Du att barnets utsaga är: klar, lång levande, logisk och rik på detaljer”* samt *“I vilken utsträckning anser Du att barnets utsaga innehåller motsägelser, överdrifter, felaktigheter och svårförklarliga moment*. Deltagarna ombads att svara utifrån samma sjustegs Likertskala som sträckte sig mellan: *1 - I mycket låg utsträckning* till *7 - I mycket hög utsträckning*. Deltagarna hade möjlighet att skatta barnets utsaga utifrån vart och ett av kriterierna. Därefter gavs deltagarna möjligheten att fritt kommentera sin bedömning av barnets utsaga genom två öppna frågor: 1) *“Är det något ytterligare Du känner att du hade behövt för att bedöma barnets utsaga”* och 2) *“Här kan du fylla i om Du har övriga kommentarer kring hur Du bedömer barnets utsaga”*. Enkäten avslutades genom att deltagarna ombads besvara hur länge de hade arbetat som nämndemän samt uppskatta hur många barnförhör de hade tagit del av i sitt arbete som nämndeman. Slutligen gavs deltagarna möjligheten att ge kommentarer på studien och att fylla i sin e-mailadress för att ta del av studiens resultat. Deltagarnas e-mailadresser sparades inte tillsammans med deras svar på enkäten.

Tillvägagångssätt

Ett e-mail med en länk till webbenkäten skickades ut till samtliga av Sveriges tingsrätter ($N = 48$) med en förfrågan om att vidarebefordra enkäten till nämndemännen som var anställda vid respektive tingsrätt. I e-målet gavs en kortare beskrivning av studien och dess syfte, hur lång tid som enkäten beräknades att ta, samt att studiens målgrupp var svenska nämndemän. E-målet avslutades med en länk till enkäten.

Förstudie. En förstudie gjordes av enkäten för att få en uppfattning om dess uppbyggnad och hur frågorna uppfattades av deltagare. Deltagarna i förstudien ($n = 8$) bestod av ett bekvämlighetsurval och kontaktades via telefon och sociala medier. Deltagarna i förstudien fick besvara samma frågor som vid huvudstudien förutom antalet år som de varit verksamma som nämndemän och hur många barnförhör de hade tagit del av i sitt uppdrag som nämndeman. Inför huvudstudien gjordes inga större förändringar från förstudien.

Resultat

Syftet med studien var att undersöka nämndemäns förmåga att bedöma en sann respektive falsk utsaga då den berättas av ett barn i förskoleåldern (4–6 år). Samtliga statistiska analyser genomfördes med en 0,05 alfanivå.

Huvudanalyser

För att undersöka nämndemäns förmåga att korrekt identifiera en sann utsaga som sann och en falsk utsaga som falsk utfördes ett oberoende t-test. Den oberoende variabeln bestod av sann respektive falsk utsaga och den beroende variabeln bestod av att deltagarna ombads besvara i vilken utsträckning de trodde att barnet talade sanning utifrån en sjustegs Likertskala (1 = *I mycket låg utsträckning* - 7 = *I mycket hög utsträckning*). Testet visade på att det inte fanns någon signifikant skillnad vad gäller hur nämndemän bedömde sanningshalten i den sanna respektive falska utsagan, $t(284) = 1,43, p = ,154$. Deltagarna som fick läsa och bedöma den sanna utsagan ($n = 145, M = 4,9, s = 1,7$) var inte signifikant mer benägna att skatta den som sann, än de som fick läsa och bedöma den falska utsagan ($n = 141, M = 4,6, s = 1,6$).

För att vidare undersöka om det fanns en skillnad i hur deltagarna bedömde barnets utsaga som sann eller falsk utfördes ett chi 2 - test med sann/falsk utsaga som oberoende variabel och deltagarnas ja/nej-svar på frågan: "*Om du var tvungen att välja, tror du att barnet har träffat Pia Pirat*", som beroende variabel. Inget signifikant samband erhöles mellan den sanna respektive falska utsagan och om deltagarna trodde att barnet hade träffat Pia Pirat, $\chi^2(1, N = 287) = ,090, p = ,764$. Det vill säga, deltagarna som utifrån den sanna utsagan skulle bedöma om de trodde att barnet hade träffat eller inte träffat Pia Pirat, skiljde sig inte signifikant åt från de som fick läsa och bedöma utifrån den falska utsagan. För att testa hypotesen att deltagarna skulle uppvisa *sanningsbias*, genomfördes ytterligare ett chi 2-test med deltagarnas ja/nej svar som oberoende variabel på frågan om de trodde att barnet hade träffat Pia Pirat (beroende variabel). Testet visade att signifikant fler deltagare, oavsett vilken av utsagorna de fått läsa, trodde att barnet hade träffat Pia Pirat $\chi^2(1, N = 287) = 85,89, p < ,001$. Det var sammanlagt 222 deltagare som trodde att barnet träffat Pia Pirat (77%), varav 114 av dessa hade fått läsa en sann utsaga och 108 som fått läsa en falsk utsaga. Det var sammanlagt 65 deltagare (23%), varav 32 av dessa som fått läsa en sann utsaga och 33 som fått läsa en falsk utsaga som trodde att barnet inte hade träffat Pia Pirat. Detta resultat gav stöd till min hypotes angående *sanningsbias*, det vill säga att signifikant fler deltagare skulle tro att barnet talade sanning oavsett vilken utsaga de fick läsa.

Analys av nämndemännens bedömningar utifrån HD:s kriterier

För att undersöka hur deltagarna som läst en sann respektive falsk utsaga skattade utsagan utifrån samtliga av HD:s kriterier utfördes en MANOVA. Den oberoende variabeln bestod av sann respektive falsk utsaga och de beroende variablerna bestod av HD:s kriterier: *klar, lång, levande, logisk, rik på detaljer* samt *fri från motsägelser, överdrifter, felaktigheter* och *svårförklarliga moment* där deltagarna ombads skatta barnets utsaga utifrån sjustegsskalor. Testet visade på ett signifikant resultat, $F(9,242) = 7,35, p < ,001$; Wilk's $\Lambda = ,785$, partial $\eta^2 = ,215$, vilket innebär att grupperna som fick läsa sann respektive falsk utsaga skiljde sig åt i hur de skattade att utsagan uppfyllde HD:s kriterier. De nämndemän som fick ta del av den sanna utsagan bedömde i signifikant lägre utsträckning att den var *lång, levande, rik på detaljer* och att den i signifikant lägre utsträckning innehöll *överdrifter* och *felaktigheter* jämfört med

nämndemännen som fick läsa en falsk utsaga (se tabell 2). För variablerna *klar*, *logisk* samt *fri från svårförklarliga moment* och *fri från motsägelser* erhöles inga signifikanta skillnader.

För att undersöka om det fanns en signifikant skillnad mellan hur deltagarna som trodde att barnet hade träffat Pia Pirat skattade utsagan enligt samtliga av HD:s kriterier, jämfört med deltagarna som inte trodde att barnet hade träffat Pia Pirat, utfördes ytterligare en MANOVA. Den oberoende variabeln bestod av om deltagarna trodde att barnet talade sanning eller ej (baserat på deras svar på frågan "Om du var tvungen att välja, tror du att barnet har träffat Pia Pirat?") och beroende variablerna bestod av samtliga av HD:s kriterier. Testet visade på ett signifikant resultat, $F(9,241) = 14,38$, $p < ,001$; Wilk's $\Lambda = ,651$, partial $\eta^2 = ,349$, vilket innebär att gruppen som trodde att barnet hade träffat Pia Pirat skiljde sig åt mot gruppen som trodde att barnet inte hade träffat Pia Pirat i hur de skattade att utsagan uppfyllde HD:s kriterier. De nämndemän som trodde att barnet hade träffat Pia Pirat bedömde i signifikant högre utsträckning att utsagan var *klar*, *levande*, *logisk* och *rik på detaljer* samt att utsagan i signifikant lägre utsträckning innehöll *motsägelser*, *överdrifter*, *felaktigheter* och *svårförklarliga moment* jämfört med nämndemännen som inte trodde att barnet hade träffat Pia Pirat (se tabell 3). Ingen signifikant skillnad erhöles för variabeln *lång*.

Tabell 2.

Signifikanta skillnader för sann respektive falsk utsaga utifrån NJA 2010 s. 671

Beroende variabel	Sann utsaga		Falsk utsaga		$F(1)$	p	η^2
Lång	$M = 3,1$	$s = 1,3$	$M = 3,9$	$s = 1,3$	26,49	,000	,096
Levande	$M = 4,1$	$s = 1,5$	$M = 5,0$	$s = 1,4$	27,33	,000	,099
Rik på Detaljer	$M = 4,1$	$s = 1,7$	$M = 4,6$	$s = 1,5$	6,63	,011	,026
Felaktigheter	$M = 2,8$	$s = 1,2$	$M = 3,4$	$s = 1,5$	10,18	,002	,039
Överdrifter	$M = 2,5$	$s = 1,4$	$M = 3,5$	$s = 1,6$	33,81	,000	,002

Tabell 3.

Signifikanta skillnader för deltagarna som trodde respektive inte trodde att barnet hade träffat Pia Pirat utifrån NJA 2010 s. 671

Beroende Variabel	Trodde att barnet träffat Pia Pirat	Trodde inte att barnet träffat Pia pirat	<i>F</i> (1)	<i>p</i>	η^2
Klar	<i>M</i> = 4,5 <i>s</i> = 1,4	<i>M</i> = 2,4 <i>s</i> = 1,2	93,31	,000	,27
Logisk	<i>M</i> = 4,5 <i>s</i> = 1,4	<i>M</i> = 2,8 <i>s</i> = 1,3	60,54	,000	,20
Levande	<i>M</i> = 4,7 <i>s</i> = 1,3	<i>M</i> = 4,1 <i>s</i> = 2,1	6,60	,011	,03
Rik på detaljer	<i>M</i> = 4,5 <i>s</i> = 1,5	<i>M</i> = 3,9 <i>s</i> = 1,9	6,05	,015	,02
Motsägelser	<i>M</i> = 2,8 <i>s</i> = 1,6	<i>M</i> = 3,7 <i>s</i> = 1,6	20,86	,000	,08
Överdrifter	<i>M</i> = 2,7 <i>s</i> = 1,7	<i>M</i> = 4 <i>s</i> = 1,9	31,19	,000	,11
Svårförklarliga moment	<i>M</i> = 3,4 <i>s</i> = 1,4	<i>M</i> = 4,5 <i>s</i> = 1,6	26,77	,000	,10
Felaktigheter	<i>M</i> = 2,9 <i>s</i> = 1,2	<i>M</i> = 4,1 <i>s</i> = 1,5	36,55	,000	,13

Diskussion

Syftet med föreliggande studie var att undersöka juridiska beslutsfattares förmåga att identifiera en sann respektive falsk utsaga av ett barn i förskoleåldern och att se hur de i sin bedömning av förskolebarnens utsagor förhöll sig till HD:s kriterier (NJA 2010 s. 671) för bedömningar av barns vittnesmål. Resultaten från studien visar att de nämndemän som fick läsa den sanna utsagan inte var mer benägna att bedöma denna som sann än de som läste den falska utsagan. På frågan om deltagarna trodde att barnet hade träffat Pia Pirat skiljde sig gruppen som fick läsa den sanna utsagan inte åt från gruppen som fick läsa den falska utsagan. Den sanna respektive falska utsagan hade därmed ingen signifikant påverkan på om deltagarna trodde att barnet hade träffat Pia Pirat eller ej. Resultaten går i linje med tidigare forskning som visat på att människor har svårt för att kunna identifiera och skilja på sanna och falska utsagor utan övrig utredningsinformation eller andra hjälpmedel (Vrij, 2008; Bond & DePaulo, 2006). I praktiken innebär detta resultat, i kombination med andra liknande resultat från studier kring lögn-detektion, att kunskapen om människors svårigheter att identifiera sanna respektive falska utsagor bör tas i beaktande vid bevisvärdering av utsagor.

En övervägande del av deltagarna trodde även att barnet hade träffat Pia Pirat, oavsett om de fått läsa sann eller falsk utsaga, vilket innebär att en majoritet av deltagarna trodde att barnet talade sanning. Resultatet styrker min hypotes om *sanningsbias* och överensstämmer med tidigare forskning kring fenomenet som visat på att människor hellre och oftare bedömer andras utsagor som sanna än falska (Street & Masip, 2015; Van Swol, Braun & Kolb, 2015) vilket också gäller i bedömningen av barns utsagor (Evans, Bender & Lee, 2016). I praktiken

innebär detta att praktiker, i sin bedömning av barns utsagor, bör vara medvetna om vuxnas generella tendens att oftare och hellre tro på att barns utsagor är sanna. Möjligtvis beror *sanningsbias* på en generell uppfattning om att barn inte har förmågan att ge falska utsagor. Barn kan även ge falska utsagor på grund av bristande förhörsteknik eller suggestiv påverkan från oroade föräldrar (Volpini, Melis, Petralia & Rosenberg, 2016). Ytterligare kunskap om olika faktorer som skulle kunna påverka korrektheten i barns utsagor skulle kunna stödja praktiker i deras komplexa arbete av att bedöma bevisvärdet i barns utsagor.

Resultaten i föreliggande studie visade att deltagarna som fick läsa en sann respektive falsk utsaga skattade utsagan på signifikant skilda sätt utifrån HD:s kriterier. Deltagarna som fick läsa en sann utsaga ansåg i högre utsträckning att den förhöll sig till HD:s kriterier för vad som kännetecknar en sann utsaga gällande kriterierna *fri från överdrifter* och *felaktigheter* jämfört med deltagarna som fick läsa falsk utsaga. Deltagarna som fick läsa en sann utsaga ansåg däremot att den i lägre utsträckning förhöll sig till HD:s riktlinjer gällande kriterierna *lång, levande* och *rik på detaljer*. För de övriga kriterierna skilde sig inte grupperna signifikant åt. Detta kan bland annat tolkas som att kriterierna i viss mån uppfattas och tolkas olika bland nämndemännen, men också att den sanna och falska utsagan uppfattades som lika gällande kriterierna *logisk, fri från motsägelser* och *fri från svårförklarliga moment*. Då HD:s kriterier kan ses som riktlinjer för vad som kännetecknar en sann utsaga är vart och ett av kriterierna öppna för tolkning och det är upp till varje nämndeman att själv bedöma vad som menas med *lång, klar, logisk* och så vidare (Strömwall, 2010). Om exempelvis två nämndemän skattar samma utsaga likvärdigt enligt flera av HD:s kriterier, men skiljer sig åt gällande helhetsbedömningen av om samma utsaga är sann eller falsk, skulle detta kunna ses som att kriterierna till viss del inte är representativa för hur en utsaga uppfattas. Resultaten i föreliggande studie, som visar på att nämndemännen som fick läsa den sanna respektive falska utsagan bedömde båda utsagorna som lika logiska och lika fria från motsägelser och svårförklarliga moment, är ett exempel på detta som skulle kunna antyda att nämndemän inte bär på samma uppfattning om vad som menas med att en utsaga är logisk eller fri från motsägelser. Det skulle också kunna vara så att båda utsagorna i studien faktiskt var lika logiska och fria från motsägelser och svårförklarliga moment. Det är alltså inte säkert att den sanna utsagan var mer logisk än den falska eller att den falska utsagan innehöll mer motsägelser och svårförklarliga moment än den sanna vilket i så fall förklarar varför nämndemännen inte skiljde sig åt i hur de bedömde utsagan i förhållande till just dessa kriterier.

Utifrån HD:s kriterier pekar resultaten i denna studie på att deltagarna som trodde att barnet hade träffat Pia Pirat respektive inte trodde att barnet träffat Pia Pirat skattade utsagan på skilda sätt. Deltagarna som trodde att barnet hade träffat Pia Pirat skattade också barnets utsaga mer i linje med HD:s kriterier för vad som kännetecknar en sann utsaga jämfört med deltagarna som inte trodde att barnet hade träffat Pia Pirat. Resultaten gäller för kriterierna *klar, levande, logisk, rik på detaljer* samt *fri från motsägelser, överdrifter, felaktigheter* och *svårförklarliga moment*. Detta visar på ett samband mellan om deltagarna trodde respektive inte trodde att barnet hade träffat Pia Pirat och hur de bedömde utsagan utifrån HD:s kriterier. Deltagarna som trodde att utsagan var sann uppfattade utsagan som klar, lång, logisk och så vidare, i signifikant högre utsträckning än de som trodde utsagan var falsk. Ett resultat som detta visar dock endast på att det finns ett samband mellan om deltagarna trodde att barnet talade sanning och hur de förhöll sig till HD:s kriterier och resultatet kan därför tolkas på flera olika sätt. Det kan vara att då nämndemännen bedömde utsagan som sann, så tyckte de att den i högre grad förhöll sig till HD:s kriterier. Det kan också vara så att nämndemännen ansåg att utsagan de fick läsa stämde överens med HD:s kriterier och därför tyckte att utsagan var sann eller falsk. En mer enhetlig uppfattning kring kriterierna infinner sig också möjligen först då nämndemännen redan skapat sig en uppfattning i huruvida de tror att barnet talar sanning eller ej. Något som i så fall skulle kunna tolkas som att HD:s kriterier är tillförlitliga, konkreta mått

som av nämndemännen uppfattas på ett enhetligt sätt med avseende på om nämndemännen tror att ett barns utsaga är sann respektive falsk. Men resultaten kan också tolkas som att deltagarna inledningsvis gör en bedömning av om utsagan är sann eller falsk, och att denna bedömning därefter färgar av sig på om de anser att utsagan är *klar, logisk, rik på detaljer* och så vidare. Resultatet från denna studie visar på en tveksamhet av om kriterierna verkligen kan hjälpa oss att skilja på sann respektive falsk utsaga. Det är inte helt tydligt om HD:s kriterier för vad som kännetecknar en sann utsaga kan ses som ett reliabelt verktyg för att kunna identifiera en sann respektive falsk utsaga och forskning på kriterierna har än så länge varit begränsad. För att nå en mer enhetlig uppfattning av kriterierna bland nämndemännen bör kriterierna förslagsvis förtydligas och definieras.

I följande stycke diskuteras kortfattat deltagarnas synpunkter och kommentarer på barnets intervju om mötet med Pia Pirat. Flera av studiens deltagare menade att de gärna hade fått läsa ett längre utdrag av intervjun, där också fler frågor hinner ställas till barnet om Pia Pirat. Med avseende på ovan nämnda forskningsresultat ses det som positivt att flera av deltagarna önskar ett längre utdrag av intervjun eftersom möjligheten att uppfatta utsagan som mer eller mindre detaljrik, fri från överdrifter eller svårförklarliga moment ökar i takt med att utsagan blir längre. Det är även viktigt att lyfta fram att flera av deltagarna identifierade och kommenterade problematiken i de ledande frågor som intervjuaren ställer till barnet i slutet av båda intervjuerna. Då barn gärna vill vara till lags kan ledande frågor från exempelvis en förhørsledare öka risken att manipulera barnet till att berätta en osann utsaga (Blandón-Gitlin & Pezdek, 2009). Flera av deltagarna i studien uttryckte också en önskan om att få tillgång till mer utredningsinformation kring barnets möte med Pia Pirat för att kunna ta ställning till barnets utsaga. Sammanfattningsvis visar detta att nämndemännen i linje med aktuell forskning eftersökte ytterligare information för att kunna bedöma sanningshalten i barnets utsaga.

Med hänsyn till föreliggande studie, i kombination med de resultat som finns från forskning om lögn detektion, kan man argumentera för att kunskapen om vilka faktorer som har vetenskapligt stöd inom lögn detektion bör delges juridiska beslutsfattare. Detta för att praktiskt kunna tillämpa vetenskapligt grundade metoder inom det svenska rättsväsendet med som mål att i största möjliga mån undvika situationer där utsagor bedöms efter felaktiga uppfattningar kring vad som kännetecknar lögn. En möjlig förbättring för att nå säkrare bedömningar av utsagor skulle exempelvis kunna vara att sprida kunskapen om förhållandet mellan lögn detektion och kroppsspråk ut till juridiska beslutsfattare, något som också lyfts fram i HD:s prejudikat för vad som kännetecknar en sann utsaga (NJA 2017 s 316). En annan möjlig åtgärd för att stödja rättspraktiker i bedömningen av utsagor är att öka förekomsten av sakkunnigutlåtanden i delar som rör bedömningar av såväl vuxnas som barns utsagor. Ernberg m.fl. (2018) visade i sin studie att närvaron av sakkunniga för att bedöma barns utsagor i svenska domstolar endast var 5 %, vilket kan ses som mycket lågt i jämförelse med andra länder. En anledning till att sakkunnigutlåtande inte används oftare kan ha sitt ursprung i ett av Högst domstolens tidigare avgöranden, NJA 1992 s. 446. I detta prejudikat skriver HD att domstolarna inte okritiskt kan utgå från vad som sägs av psykologisk expertis. Prejudikatet menar att domstolen i varje enskilt fall noga bör pröva om det verkligen finns behov för ett sakkunnigutlåtande, och när det gäller trovärdighetsbedömningar av någon som ska höras personligen inför rätten ...”*torde det sällan finnas anledning att förordna en sakkunnig*” (NJA 1992 s.446). Andra har sedan dess gett sig in i debatten kring användandet av sakkunnigutlåtanden. Gregow (1996) betonade bland annat att experter inom vittnespsykologi ofta kom fram till olika lösningar, samt att de uttalade sig i skuldfrågan gällande fallet i stort. De som lämnar ett sakkunnigutlåtande bör ha mycket god kompetens om ämnet i sig men också om vad en sakkunnig bör delge i sin rapport. Gumpert (2003) kom i sin studie fram till att det ofta var låg kvalitet på skriftliga sakkunnigutlåtanden. För att en sakkunnig ska kunna bidra till rättens arbete krävs det att dennes kunskap kan förmedlas och förstås av rättens nämndemän

och domare. I vissa fall kan det även vara svårt att avgöra om och när en sakkunnig bör ställas till rättens förfogande (för mer information, se Gregow, 1996, och Gumpert, 2003).

I följande stycke diskuteras föreliggande studies begränsningar. Även om resultaten visar på att nämndemännen i studien skiljer sig åt i hur de bedömer barnets utsaga som sann eller falsk i förhållande till HD:s kriterier, var spridningen för hur deltagarna skattade kriterierna inom varje grupp generellt sett stor. För de deltagare som exempelvis trodde att barnet talade sanning men skattade att utsagan var kort, kan detta således bero på att utdraget som deltagarna fått läsa var för begränsat och därmed *inte* en indikation på att kriteriet *kort* ej skulle vara en reliabel faktor i förhållande till bedömningen. En av begränsningarna med föreliggande studie skulle därmed kunna vara att utdraget som nämndemännen fick läsa var för kort. En annan begränsning med studien skulle kunna vara att barnets utsaga inte handlade om ett brott och att barnet inte hade någon uppenbar anledning att ljuga eller undanhålla information. I utsagorna som nämndemän behöver ta del av är det ofta med bakgrund av att man misstänker att ett barn antingen blivit vittne till ett brott eller själva blivit utsatt för ett brott. Det är exempelvis troligt att ett barn som blivit vittne till en misshandel eller själv blivit utsatt för ett brott inte redogör lika öppet för dessa händelser som när de fått träffa en karaktär som Pia Pirat på sin förskola. En viktig begränsning var även att min studie endast bestod av en sann och en falsk utsaga. Det skulle kunna vara andra olikheter mellan utsagorna som förklarar skillnaderna i bedömningar, till exempel skillnader i barnens verbala förmåga. Om jag i min studie hade använt ett större stimuli urval av sanna/falska utsagor som randomiserats så att varje nämndeman bara fick bedöma en utsaga, så hade denna risk kunnat reduceras.

Framtida forskning kring HD:s kriterier och hur nämndemän tolkar dessa i bedömning av en utsaga är av vikt för det svenska rättssystemet. Ett syfte med att närmare granska kriterierna är för att komma fram till om de även fortsättningsvis bör ligga till grund för underinstansernas riktlinjer för vad som kännetecknar en sann utsaga eller om kriterierna ska ersättas med andra verktyg, som exempelvis CBCA/SVA, RM eller någon annan teknik med vetenskaplig förankring. Ett sätt att vidare studera detta hade varit med enkätundersökningar, liknande den som använts i föreliggande studie, där längre utdrag från intervjuer/förhör möjligtvis hade gett en djupare analys i hur de olika kriterierna uppfattas och tolkas. Det hade även varit intressant att jämföra HD:s kriterier med både en CBCA/SVA och en RM - analys på samma utsaga/material. På så sätt hade man kunnat jämföra korrekthetsgraden mellan de olika metoderna. Möjligtvis är det genom en kombination av alla tre metoderna som man hade erhållit störst chans att upptäcka en falsk utsaga. Ett tredje förslag på framtida forskning är att undersöka i vilken mån praktiker (förslagsvis nämndemän eller domare) skattar skriftliga intervjuer/förhör utifrån HD:s kriterier jämfört med deltagare som får lyssna, alternativt lyssna i kombination med visuell information i form av kroppsspråk på samma intervjuer.

Avslutningsvis kan sägas att denna studie bidragit till en tydligare bild av hur nämndemän bedömer förskolebarns utsagor som sanna eller falska och hur de bedömer att en utsaga förhåller sig till kriterierna och riktlinjer från NJA 2010 s. 671 beroende på om de fått läsa en sann eller falsk utsaga. Studien har visat på vikten av att sprida kunskapen om forskning kring lögn-detektion och människors svårigheter att skilja på barns sanna och falska utsagor utan tillgång till övrig information eller vetenskapligt förankrade verktyg som stöd.

Referenser

Alonso-Quecuty, M. (1992). Deception detection and reality monitoring: A new answer to an old question? I F. Lösel, D. Bender & T. Bliesener (red:er.), *Psychology and law: International perspectives; psychology and law: International perspectives* (ss. 328-

- 332). Walter De Gruyter: Oxford. Hämtad från <https://search-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/docview/618233243?accountid=11162>
- Anderson, D. E., DePaulo, B. M., Ansfield, M. E., Tickle, J. J., & Green, E. (1999). Beliefs about cues to deception: Mindless stereotypes or untapped wisdom? *Journal of Nonverbal Behavior*, *23*, 67–89. Hämtad från <https://search-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/docview/229228402?accountid=11162>
- Blandón-Gitlin, I., & Pezdek, K. (2009). I Bottoms B. L., Najdowski C. J. & Goodman G. S. (red:er.), *Children's memory in forensic contexts: Suggestibility, false memory, and individual differences*. Guilford Press: New York, NY. Hämtad från <https://search-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/docview/622182499?accountid=11162>
- Bogaard, G., Meijer, E. H., Vrij, A., & Merckelbach, H. (2016). Strong, but wrong: Lay people's and police officers' beliefs about verbal and nonverbal cues to deception. *PLoS ONE*, *11*, 19. doi:10.1371/journal.pone.0156615
- Bond, C. F., Jr., & DePaulo, B. M. (2006). Accuracy of deception judgments. *Personality and Social Psychology Review*, *10*, 214–234. doi: 10.1207/s15327957pspr1003_2
- Brewer, K. D., Rowe, D. M., & Brewer, D. D. (1997). Factors related to prosecution of child sexual abuse cases. *Journal of Child Sexual Abuse*, *6*, 91–111. doi: 10.1300/J070v06n01_07
- Burgoon, J. K., Blair, J. P., & Strom, R. E. (2008). Cognitive biases and nonverbal cue availability in detecting deception. *Human Communication Research*, *34*, 572–599. doi:10.1111/j.1468-2958.2008.00333.x
- DePaulo, B. M., Lindsay, J. J., Malone, B. E., Muhlenbruck, L., Charlton, K., & Cooper, H. (2003). Cues to deception. *Psychological Bulletin*, *129*, 74–118. doi:10.1037/0033-2909.129.1.74
- Domstolsverket. (2019). *Om uppdraget*. Hämtad 2019-12-11 från <http://www.blinamndeman.se/Bli-namndeman/Om-uppdraget/>
- Ernberg, E., Tidefors, I., & Landström, S. (2016). Prosecutors' reflections on sexually abused preschoolers and their ability to stand trial. *Child Abuse & Neglect*, *57*, 21–29. doi: 10.1016/j.chiabu.2016.06.001
- Ernberg, E., Magnusson, M., Landström, S., & Tidefors, I. (2018). Court evaluations of young children's testimony in child sexual abuse cases. *Legal and Criminological Psychology*, *23*, 176–191. doi: 10.1111/lcrp.12124
- Evans, A. D., Bender, J., & Lee, K. (2016). Can parents detect 8- to 16-year-olds' lies? parental biases, confidence, and accuracy. *Journal of Experimental Child Psychology*, *147*, 152–158. doi: 10.1016/j.jecp.2016.02.011
- Gongola, J., Scurich, N., & Quas, J. A. (2017). Detecting deception in children: A meta-analysis. *Law and Human Behavior*, *41*, 44–54. doi:10.1037/lhb0000211
- Gumpert, C. (2003) 'Alleged child sexual abuse and expert testimony: a Swedish perspective', I D. Carson & R. Bull (red:er.), *Handbook of Psychology and Law in Legal Contexts* (ss. 515–531). Chichester: Wiley.
- Granhag, P., Andersson, L. O., Strömwall, L., A., & Hartwig, M. (2004). Imprisoned knowledge: Criminals' beliefs about deception. *Legal and Criminological Psychology*, *9*, 103–119. doi: 10.1348/135532504322776889
- Gregow, T. (1996). Några synpunkter på frågan om bevisprövning och bevisvärdering i mål om sexuella övergrepp mot barn [Some standpoints on the issues of evidence testing and evidentiary assessment in cases concerning sexual abuse]. *Svensk Juristtidning* [Swedish Law Review], *7*, 509–523.
- Hauch, V., Sporer, S. L., Masip, J., & Blandón-Gitlin, I. (2017). Can credibility criteria be assessed reliably? A meta-analysis of criteria-based content analysis. *Psychological Assessment*, *29*, 819–834. doi:10.1037/pas0000426

- Johnson, M. K., & Raye, C. L. (1981). Reality monitoring. *Psychological Review*, 88, 67-85. doi: 10.1037/0033-295X.88.1.67
- Klaver, J. R., Lee, Z., Spidel, A., & Hart, S. D. (2009). Psychopathy and deception detection using indirect measures. *Legal and Criminological Psychology*, 14, 171-182. doi: 10.1348/135532508X289964
- Myers, J. E. B., Redlich, A. D., Goodman, G. S., Prizmich, L. P., & Imwinkelried, E. (1999). Jurors' perceptions of hearsay in child sexual abuse cases. *Psychology, Public Policy, and Law*, 5, 388-419. doi: 10.1037/1076-8971.5.2.388
- Masip, J., Garrido, E., & Herrero, C. (2006). Observers' decision moment in deception detection experiments: Its impact on judgment, accuracy, and confidence. *International Journal of Psychology*, 41, 304-319. doi: 10.1080/00207590500343612
- O'Connor, A. M., Lyon, T. D., & Evans, A. D. (2019). Younger and older adults' lie-detection and credibility judgments of children's coached reports. *Psychology, Crime & Law*, 25, 925-944. doi: 10.1080/1068316X.2019.1597092
- Oberlader, V. A., Naefgen, C., Koppehele-Gossel, J., Quinten, L., Banse, R., & Schmidt, A. F. (2016). Validity of content-based techniques to distinguish true and fabricated statements: A meta-analysis. *Law and Human Behavior*, 40, 440-457. doi: 10.1037/lhb0000193
- Sabourin, M. (2007). The assessment of credibility: An analysis of truth and deception in a multiethnic environment. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 48, 24-31. doi: 10.1037/cp2007005
- Steller, M., & Koehnken, G. (1989). Criteria-based statement analysis. I D. C. Raskin (red.), *Psychological methods in criminal investigation and evidence; psychological methods in criminal investigation and evidence* (ss. 217-245) Springer Publishing Co: New York, NY. Hämtad från <https://search-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/docview/617690035?accountid=11162>
- Street, C. N. H., & Masip, J. (2015). The source of the truth bias: Heuristic processing? *Scandinavian Journal of Psychology*, 56, 254-263. doi: 10.1111/sjop.12204
- Strömwall, L. A. (2010). Assessing reliability by analysing the verbal content: The case of Sweden. I P. A. Granhag (red.), *Forensic psychology in context: Nordic and international approaches; forensic psychology in context: Nordic and international approaches* (ss. 264-280) Willan Publishing, Devon.
- Talwar, V., & Crossman, A. M. (2012). Children's lies and their detection: Implications for child witness testimony. *Developmental Review*, 32, 337-359. doi: 10.1016/j.dr.2012.06.004
- Taylor, R., & Hick, R. F. (2007). Believed cues to deception: Judgments in self-generated trivial and serious situations. *Legal and Criminological Psychology*, 12, 321-331. doi: 10.1348/135532506X116101
- Undeutsch, U. (1982). Statement reality analysis. In A. Trankell (red.), *Reconstructing the past: The role of psychologists in criminal trials*. Stockholm, Sweden: Norstedt.
- Van Swol, L. M., Braun, M. T., & Kolb, M. R. (2015). Deception, detection, demeanor, and truth bias in face-to-face and computer-mediated communication. *Communication Research*, 42, 1116-1142. doi: 10.1177/0093650213485785
- Volpini, L., Melis, M., Petralia, S., & Rosenberg, M. D. (2016). Measuring children's suggestibility in forensic interviews. *Journal of Forensic Sciences*, 61, 104-108. doi: 10.1111/1556-4029.12987
- Vrij, A. (2008). *Detecting lies and deceit: Pitfalls and opportunities* (2: a upplagan.) John Wiley & Sons Ltd, New York, NY. Hämtad från <https://search-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/docview/622097801?accountid=11162>

- Vrij, A. (2015). A cognitive approach to lie detection. I P. A. Granhag, A. Vrij & B. Verschuere (Red:er.), *Detecting deception: Current challenges and cognitive approaches; detecting deception: Current challenges and cognitive approaches* (ss. 205-229) Wiley-Blackwell. Hämtad från <https://search-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/docview/1668010999?accountid=11162>
- Vrij, A. (2018). Nonverbal detection of deception. I H. Otgaar, & M. L. Howe (Red:er), *Finding the truth in the courtroom: Dealing with deception, lies, and memories* (ss. 163-185) Oxford University Press, New York, NY. Hämtad från <https://searchproquest.com.ezproxy.ub.gu.se/docview/2133484983?accountid=11162>
- Willén, R. M., & Strömwall, L. A. (2012). Offenders' lies and truths: An evaluation of the supreme court of sweden's criteria for credibility assessment. *Psychology, Crime & Law*, 18, 745–758. doi: 10.1080/1068316X.2010.548815

Bilaga 1

Nämndemäns bedömningar av barns utsagor

Juridiska beslutsfattares bedömningar av barns utsagor

Just nu pågår en studie vid Psykologiska institutionen, Göteborgs Universitet, som handlar om juridiska beslutsfattares bedömningar av förskolebarns utsagor. Syftet med studien är dels att få en bättre förståelse för vilka faktorer i ett barns utsaga som gör att en juridisk beslutsfattare bedömer om ett barn talar sanning eller inte. Syftet med studien är även att få en tydligare bild kring juridiska beslutsfattares förmåga att kunna särskilja om ett barns berättelse är sann eller falsk. Detta är anledningen till att Du som nämndeman fått en förfrågan om att delta i studien. Om Du väljer att delta i studien kommer Du att få läsa ett utdrag där ett barn i förskoleåldern blir intervjuat om en händelse som hen har eller inte har varit med om. Intervjun genomfördes inom ramen av en forskningsstudie vid Psykologiska institutionen, Göteborgs Universitet. Din uppgift blir att läsa utdraget från intervjun och sedan besvara ett antal följdfrågor.

Deltagandet i studien är helt frivilligt och Du kan när som helst under tiden som studien pågår välja att avbryta din medverkan. Dina uppgifter och Dina svar kommer inte att behandlas av någon obehörig. Svaren kommer att behandlas på gruppnivå och kommer inte kunna kopplas till Dig som person. Resultaten från studien kommer att presenteras i en kandidatuppsats i psykologi.

Om Du har några frågor kring studien eller enkäten är Du välkommen att kontakta oss:
Tomas Berglund Student och forskningsassistent
Göteborgs Universitet, Psykologiska institutionen e-post: gusbertoj@student.gu.se.

Emelie Ernberg
Forskare
Göteborgs Universitet, Psykologiska institutionen
e-post: emelie.ernberg@psy.gu.se

Enkäten beräknas ta ca 10 minuter att besvara. Om du vill ta del av resultatet kan du skriva ner din mejladress sist i enkäten. Studien beräknas vara klar januari 2020.

Innan du går vidare, vänligen bekräfta följande (klicka sedan på pilen för att komma vidare):

- Jag har tagit del av informationen ovan och samtycker till att mina svar används i en forskningsstudie

---

Texten som du strax ska få läsa är ett utdrag från en forskningsstudie där ett barn i förskoleåldern (4-6 år gammalt) blir intervjuad om "Pia Pirat". Utdraget börjar ungefär 15 minuter in i intervjun.

Karaktären "Pia Pirat" är en del av ett pågående större forskningsprojekt från Psykologiska institutionen vid Göteborgs Universitet.

Barnets förskola fick en kort tid innan intervjun ägde rum besök av Pia Pirat. Barnet som blir intervjuat kan ha varit med om att Pia Pirat besökte hans förskola, men det kan också varit så att barnet inte var med när Pia Pirat besökte förskolan.

Det är nu upp till dig att utifrån barnets utsaga bedöma om du tror att barnet har träffat Pia Pirat eller inte. Efter att du läst utdraget följer ett antal frågor om hur du uppfattade barnets utsaga.

Klicka på pilen för att komma till utsagan.

(Utsaga 1)

I: Intervjuaren

B: Barnet

I: Jag har hört att du har träffat Pia Pirat. Kommer du ihåg det?

B: Mm.

I: Berätta om allt som hände med Pia Pirat, från början till slut?

B: Eh...Hon kom och...Sen, så letade hon efter pirathattar som vi fick prova.

I: Jaha. Pirathattar som ni fick prova?

B: Ja

I: Berätta mer.

B: Eh... och sen... så läste hon en saga för oss.

I: Mhm, berätta mer?

B: Ska jag berätta om sagan eller?

I: Gör det.

B: Mm, dom letade efter en regnbågsskatt.

I: Jaha. vad gjorde ni mer med Pia Pirat?

B: Eh... efter sagan skulle dom åka.Pia Pirat. Åka iväg med...

I: Åka iväg med?

B: Sin bil

I: Sin bil? Hade Pia Pirat en bil?

B: Mm. Och sen hade hon, hjälpredor

I: Hjälpredor? Berätta mer om hjälpredor?

B: Eh... Dom hjälpte till att dela ut hattarna.

I: Jaa. Fanns det hattar?

B: Ja, dom där...

I: ...Berätta mer?

B: ...pirathattarna och sen så läste dom sagan. Men... dom hade två samma böcker, för att den an... för en skulle visa bild om några andra inte såg den, som hon läste.

I: Jaha. Berätta hur Pia Pirat såg ut?

B: Eh... Hon hade en pirathatt. Och... Så... Eh... Så hade hon. En lapp. För ögat

I: En lapp så?

B: Ja.

I: Jaha. Berätta mer?

B: Eh... Och så hade hon piratkläder.

I: Piratkläder, berätta mer om dom?

B: Jag kommer inte riktigt ihåg hur dom såg ut.

I: Nehej, okej. Men piratkläder? Jaha. Vart hade hon hattarna nånstans?

B: Eh, i väskan.

I: Väskan? Jaa, berätta mer om den?

B: Eh...I väskan var det böcker, här längst upp.

I: Längst upp fanns det böcker? Jaha. Vad fanns det mer i väskan?

B: Eh, det finns massa saker.

I: Som vadå?

B: Som sånt här som man kan bygga med.

I: Bygga med? Berätta mer?

B: Jag kommer... Jag vet inte vad dom heter.

I: Nej. Berätta hur dom såg ut?

B: Eh, det är såna här saker med hål och så kan man spänna fast dom. Med såna här... bara, med skruvar ...och muttrar.

I: Skruvar och muttrar Jaha. Jag förstår. Var det någon som tog en, en bild på dig?

B: Eh... Hon, hennes video fungerade inte så då gånge det inte... då tog fröknarna kort på alla barnen.

I: Jaha. Berätta mer?

B: Jag vet inte.

I: Nehej. Så du sa att fröknarna tog bi... tog bilder?

B: [nickar] Ja. Och skickade dom till henne

I: Skickade dom till henne. Jaha... Vad gjorde ni på bilderna?

B: Eh... Hm...

I: Du vet inte?

B: Nej

I: Nej. Hade Pia en brun eller en gul väska?

B: Eh, svart.

I: En svart väska, okej. Hade Pia pirat en röd eller en grön hatt?

B: Eh svart.

I: Svart också? Mm. Jag hörde att Pia visade er en rosa kanin. Såg du den?

B: Nej

I: Inte?

B: Nej, hon har inte visat en rosa kanin.

I: Har hon inte visat en rosa kanin?

B: Nej

I: Nej okej.

(Utsaga 2)

I = Intervjuaren

B = Barnet

I: Jag har hört att du har träffat Pia Pirat. Kommer du ihåg det?

B: Pia Pirat? Vem var det?

I: Eh, Kluriga Klara har sagt till mig att Pia Pirat var en pirat som kom och hälsade på. På din förskola.

B: Juste. Hon.

I: Berätta allt som hände.

B: Eh, hon hade piratkläder och skojade jättemycket. Och hon hade leksaker. Såna krokar. Och hon hade hatt. Och hon var jätterolig. Och vi lekte piratlekar med henne.

I: Mhm. Vad var det för hatt? Berätta om hatten

B: Eh, Hon hade en låtsaspapegoja på axeln. Och så var det skeletter på hatten. Det var jätte.

I: Mhm. Skeletter på hatten. Men vad hade Pia Pirat för kläder?

B: Hon hade en rock och så hade hon stövlar.

I: En rock och stövlar

B: Och hon hade piratbyxor

I: Piratbyxor?

B: [nickar]

I: Mm. Hade hon något mer?

B: Eh, hon hade ett pirathalsband på sig.

I: Pirathalsband. Vad hände då, när Pia Pirat kom?

B: Då så...Sa hon "argh". Men då så kom hon på en lek, som sa: Pomperi pomperi mossa går över sten och mossa, när hon trampar på en gren förvandlas alla barn till sten. Den leken körde vi jättemånga gånger för den älskade vi.

I: Mm, ni älskade den leken. Var det någon som tog en bild på dig då?

B: Eh, Jag kommer inte ihåg

I: Du kommer inte ihåg. Hade Pia en brun eller gul väska?

B: Hon hade en brun.

I: En brun. Hade Pia en röd eller grön hatt?

B: Hon hade en grön hatt.

I: En grön hatt. Jag hörde att Pia visade er en rosa kanin, såg du den?

B: [nickar]

I: Du såg den? Berätta om kaninen

B: Den var jättegullig och den var jättefin. Och den kunde låta

I: Vad gjorde kaninen då?

B: Den eh, när hon, den eh, den kittlade oss. Och den, och sen, och då, och sen så satt den i soffan med oss när vi skulle titta på film

I: Mhm. Vilka var det som var där då?

B: Eh, det var NAMN 1, NAMN 2, NAMN 3, NAMN 4, NAMN 5 och det var NAMN 6. Det var jättemånga som var sjuka.

I: Mhm. Men vad gjorde ni med kaninen då?

B: Vi klappade den och den var jättesöt.

I: Klappade den.

B: Och sen, sen skulle den vara i hatten igen.

Försök så gott Du kan att utifrån det material du just tagit del av besvara följande frågor:

I vilken utsträckning tror Du att barnet talar sanning när hen berättar att hen har träffat Pia Pirat?

- I mycket låg utsträckning (1)
  - (2)
  - (3)
  - (4)
  - (5)
  - (6)
  - I mycket hög utsträckning (7)
-

Om Du var tvungen att välja, tror Du att barnet har träffat Pia Pirat?

- Ja
  - Nej
-

I vilken utsträckning anser Du att barnets utsaga är:

	I mycket låg utsträckning (1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	I mycket hög utsträckning (7)
Klar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lång	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Levande	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Logisk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rik på detaljer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

I vilken utsträckning anser Du att barnets utsaga innehåller:

	I mycket låg utsträckning (1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	I mycket hög utsträckning (7)
Motsägelser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Överdrifter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Felaktigheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Svårförklarliga moment	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Är det något ytterligare som Du känner att du hade behövt för att bedöma barnets utsaga?

Här kan du fylla i om Du har övriga kommentarer kring hur Du bedömer barnets utsaga

---

Avslutningsvis, några frågor om Dig som deltar.

I hur många år har Du varit nämndeman?

Uppskattningsvis, hur många barnförhör har Du tagit del av i ditt arbete som nämndeman?

Här kan du fylla i om Du har några övriga kommentarer om studien

---
